

REPUBLIKA SLOVENIJA

MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO IN SOCIALNE ZADEVE

www.mddsz.gov.si, e: gp.mddsz@gov.si

Kotnikova 5, 1000 Ljubljana

t: 01 369 77 00, f: 01 369 78 32

ZAKON O MALEM DELU

– STROKOVNE PODLAGE IN IZHODIŠČA –

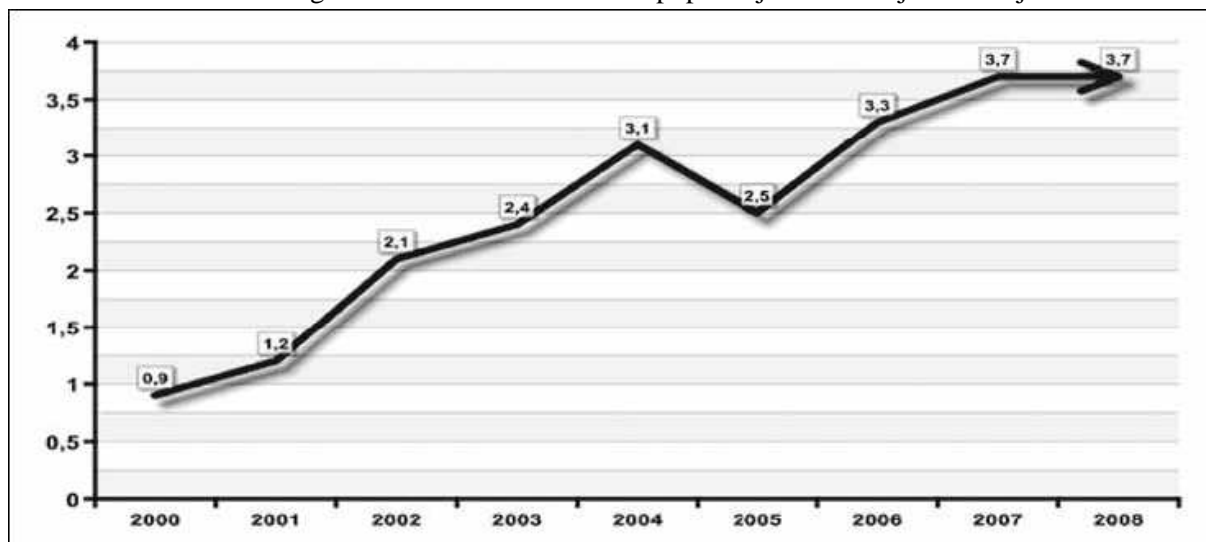
December 2009

1. ŠTUDENSKO DELO – PODATKI IN TRENDI

Gospodarska kriza, ki je v letu 2009 močno prizadela slovenski trg dela, ima pomembne posledice tudi, ali predvsem za mlade. Med osebami, ki so postale brezposelne zaradi izteka zaposlitve za določen čas v letu 2009, prevladujejo mladi. Glede na podatke lahko sklepamo, da težave podjetij in zaustavljeno novo zaposlovanje najbolj občutijo prav mladi, saj delodajalci problema pomanjkanja dela ne rešujejo z odpuščanjem redno zaposlenih, temveč predvsem tako, da ne podaljšujejo pogodb za določen čas (prek katerih so zaposleni večinoma mladi), zmanjšal se je tudi obseg študentskega dela. Po drugi strani pa SURS ugotavlja tudi, da je v tretjem četrtletju 2009 v Sloveniji prišlo do povečanja števila tistih, ki so delali preko študentskih servisov. Število le-teh se je v primerjavi s prejšnjim četrtletjem povečalo za 13,000 ali za 35 %, vendar jih je bilo kljub temu za 10,000 manj kot v tretjem četrtletju lanskega leta. Slednje nakazuje, da delodajalci ob nekoliko boljših gospodarskih kazalcih raje posegajo po »fleksibilnem« študentskem delu, kot da bi sklepali redna delovna razmerja (vir: SURS).

Ignjatovič in Trbanc (2009) ugotavljata, da študentsko delo postaja vse pomembnejši segment slovenskega trga delovne sile, saj se je od leta 2000 delež tako zaposlenih oseb med vsemi delovno aktivnimi povečal kar štirikrat (3,7 % v drugem četrtletju 2008 (SURS, ADS 1993–2009)). Študentsko delo je značilno predvsem za skupino delovno aktivnih mladih med 15. in 24. letom, v kateri je leta 2008 delež tistih, ki opravljajo študentsko delo, narasel na 32 % (SURS, ADS 1993–2009). Mednarodna raziskava Evroštudent 2007 je ugotovila, da znaša delež študentov, ki med študijem opravljajo plačano delo, 65 %. Ugotovimo lahko tudi, da le malo študentov (8 %) dela krajši čas, do 5 ur tedensko, pri bolonjskih študentih pa je takšnih še manj.

Slika 1: Delež študentskega dela med delovno aktivno populacijo v Sloveniji v obdobju 2000–2008

Vir: Ignjatovič in Trbanc ,2009, str. 44.

Predvsem pri starejši mladi populaciji gre za poklice (predvsem tehnični in visokostrokovni poklici), kjer **študentsko delo že dejansko konkurira tudi mladim diplomantom, torej populaciji, ki uspešno konča šolanje**. Ugotovimo lahko, da skupina od 25. do 29. leta podaljšuje študentski status zato, da bi podaljšali tudi možnost zaposlovanja v posebno strukturiranem segmentu slovenskega trga delovne sile (kjer veljajo posebna pravila in pogoji ter delujejo specializirane institucije). Temu v prid govori tudi podatek, da ta skupina s študentskim delom nastopa že v poklicnih skupinah, kjer lahko izrabi strokovno znanje, pridobljeno s študijem.

Zanimivo je, da je povprečno trajanje študentskega dela v obdobju 2005–2008 občutno preseglo določila začasnega in občasnega dela. Podatki ADS namreč kažejo, da skupina študentov, starih od 15 do 24 let v povprečju dela okrog 9 mesecev, medtem ko je trajanje študentskega dela pri starejši skupini (25–29 let) še daljše – okrog 10 mesecev. Tako se študentsko delo, preobrazo iz oblike socialnega korektiva in pomoči študentom v obliko fleksibilnega zaposlovanja in je hkrati anomalija, ki obremenjuje trg delovne sile (Ignjatovič in Trbanc, 2009).

Podatki, s katerimi razpolagamo na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, kažejo, da se obseg študentskega dela iz leta v leto povečuje – tako v obsegu opravljenih ur, kakor tudi v obsegu dohodkov iz tega naslova. V letu 2008 je bilo izdanih več kot 1.180.000 napotnic dijakom in študentom, opravili so 84.258.616 ur dela. Bruto izplačila dijakom in študentom so znašala 341.457.832,70 EUR, prihodek iz koncesijske dejavnosti (12%) pa je znašal 40.663.293 EUR. Študentski organizaciji Slovenije je glede na veljavno delitev koncesijske dajatve pripadalo 37,5 % vseh sredstev iz koncesijske dajatve tj. 15.555.573 EUR, za štipendije, ki jih podeljuje Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije pa 10.231.167 EUR. Študentski servisi (1e-teh je bilo 48 v letu 2008) so v letu 2008 zaslužili 15.248.734 EUR.

2. TRENUTNA UREDITEV ŠTUDENTSKEGA DELA

Temeljna predpisa, ki trenutno urejata študentsko delo sta Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Ur. l. RS št. 107/06), ter Pravilnik o pogojih za opravljanje dejavnosti agencij za zaposlovanje (Ur. l. RS št. 139/06).

Študentsko delo naj bi v svoji zasnovi omogočalo fleksibilen način gibanja mladim na trgu dela, prav tako naj bi omogočalo študentom in dijakom prvi stik s trgom dela. Osnovna ideja študentskega dela je, da dopolnjuje študij, omogoča pridobivanje praktičnih izkušenj in pridobivanje dodatnih sredstev študentom s slabšim socialnim položajem ter sredstev za sofinanciranje občudijskih dejavnosti mladih. Hkrati pa potrebno poudariti tudi dejstvo, da je ureditev študentskega dela, kot jo poznamo danes, presegla izhodiščni namen, zaradi katerega je bila vzpostavljena, kar gre velikokrat v škodo ravno študentom in mladim – prvim - iskalcem prve zaposlitve.

Problematika trenutne ureditve in izvajanja študentskega dela:

- podaljševanje študija zaradi dela preko študentskih servisov (fiktivni vpisi) - navidezno študirajoča mladina je ujeta v vrtnec negotovih, priložnostnih del in je zato dolgoročno bistveno bolj izpostavljena marginalizaciji na trgu dela, podaljševanje izobraževanja mladih tudi daljša odvisnost od staršev in ruši sistem vsem dostopnega visokošolskega izobraževanja (zaradi fiktivnih vpisov država namenja iz proračuna več sredstev, kot bi bilo sicer potrebno);
- delovna obremenjenost študenta večkrat presega meje zmogljivosti, kar vpliva tako na rezultate študija, kakor tudi na samo zdravje študenta: Študentje v povprečju prebijejo na predavanjih, vajah ipd. 18 ur tedensko, nadaljnjih 17 ur na teden pa jim vzame individualno študijsko delo. Poleg tega namenijo 17 ur na teden plačanemu delu, skupaj torej traja delavnik povprečnega študenta 52 ur tedensko (izsledki iz raziskave Evroštudent 2007);
- študentsko delo ne omogoča socialne varnosti, kar negativno vpliva tako na študenta, ki to delo opravlja, kakor tudi na pokojninsko in druge javnofinančne blagajne;
- študentskega dela ni mogoče uveljaviti kot delovne izkušnje, niti kot pokojninsko dobo;
- študentsko delo povzroča nelojalno konkurenco na trgu dela ter neupravičeno diferenciacijo med osebami, ki delajo pri istem delodajalcu, saj delodajalcem za študente ni treba plačevati prispevkov, ki jih morajo plačevati za redno zaposlene;
- zaradi podcenjenih stroškov zaposlitve študentsko delo izpodriva redno zaposlitev mladim iskalcem prve zaposlitve (študentsko delo je za študente ugodno le na kratki rok, dolgoročno, potem ko zaključijo študij, pa ima predvsem negativne učinke);
- neplačevanje delodajalcev za opravljeno delo študenta ali dijaka ter izkoriščanje študentskega dela kot poceni delovne sile za delodajalce;
- velik del sredstev iz koncesijske dajatve je namenjenih za delovanje študentskih servisov in ŠOS, bistveno manj pa je namenjeno za štipendije in študentske domove. V sedanji ureditvi se namreč sredstva iz 12 % koncesijske dajatve namenjajo za štipendije (25 % vseh sredstev iz dajatve), Študentski organizaciji Slovenije za izvajanje obštudijskih aktivnosti (37,5 % vseh sredstev iz dajatve), preostalih 37,5 % se kot strošek prizna študentskemu servisu za posredovanje dela. Dodatno se obračunava še 2 % koncesijske dajatve, ki se namenja za izgradnjo in vzdrževanje študentskih domov. Skupna obremenitve študentskega dela po veljavni ureditvi znaša 14 %.

Seveda ne smemo pozabiti na pozitivne strani, ki jih prinaša študentsko delo:

- iz koncesijske dajatve iz študentskega dela se financirajo štipendije, izgradnja in obnova študentskih domov in obštudijske dejavnosti, kar razbremeni državni proračun;
- študenti pridobivajo kompetence in/ali izkušnje, ki so lahko povezane z njihovim študijem ter vstopajo v socialno-delovna omrežja, ki jim bodo omogočila poznejšo zaposlitev (takšnih je po glede na raziskavo Evroštudent 2007 le 18 % vseh študentov); dr. Miroslav Stanojević (tednik Mladina, št. 33/2009) argumentira, da tudi tisti, ki sicer ne opravljajo del, ki so povezana z njihovim študijem, z delom ob študiju pridobivajo delovne navade, ter se seznanjajo s praksami drugih družbenih skupin (npr. tovarniških delavcev), kar s širšega vidika lahko vpliva na zmanjševanje socialnih distanc v družbi;
- izboljšanje življenjskega standarda študentov, razbremenitev staršev, večja samostojnost.

3. ŠTUDENSKO DELO V PRIHODNJE?

Ko govorimo o reformi študentskega dela, nimamo v mislih ukinjanja študentskega dela, temveč je naše ključno vprašanje **kako vzpostaviti sistem, ki bo učinkoviteje ščitil pravice dijakov in študentov ter jim omogočil ustrezno varnost na trgu dela, hkrati pa ohraniti pozitivne strani trenutne ureditve študentskega dela.**

Na podlagi pregleda vseh obstoječih oblik dela v Republiki Sloveniji, ki smo ga pripravili na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve ter zgoraj navedenih podatkov in dejstev, smo se odločili, da področje študentskega dela in drugih podobnih oblik občasnega in priložnostnega dela, uredimo enotno, na enem mestu, v posebnem zakonu t.i. ZAKONU O MALEM DELU. Namen zakona je, da se vse oblike dela dijakov, študentov in upokojujencev vključi v mehanizem podpore socialnim blagajnam ter tako omogočiti vsem, ki ta dela opravljajo, primerljive pravice iz socialnih zavarovanj in s tem tudi ustrezno varnost na trgu dela.

Dva izmed glavnih ciljev, ki jih pri tem zasledujemo na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, je zagotovitev večjega števila štipendij ter omogočiti, da se tudi začasno in priložnostno delo šteje v delovne izkušnje in v delovno dobo.

Na tej podlagi smo pripravili IZHODIŠČA ZA PRIPRAVO ZAKONA O MALEM DELU:

Malo delo bo v zakonu opredeljeno kot plačano začasno, občasno delo ali trajnejše **časovno omejeno delo študentov, dijakov in upokojenih oseb, v obsegu največ 672 ur** (tj. 14 ur/teden) v koledarskem letu, plačilo za opravljanje tega dela pa v koledarskem letu **ne sme presegati višine minimalne letne plače** v Republiki Sloveniji iz preteklega leta.

Pri predlagani omejitvi ur (672 ur v koledarskem letu) smo izhajali iz opredelitve oblik dela glede na tedenski delovni čas, kot ga razmejuje OECD in sicer:

- 0-14 ur / teden = malo delo
- 15-29 ur / teden = delo s krajšim delovnim časom
- 30-48 ur / teden = delo s polnim delom časom
- nad 48 ur / teden = nadurno delo

Predlagamo, da se v zakon o malem delu vnese kvota dovoljenih ur na letnem nivoju, saj bo tako posameznik lahko prilagodil intenzivnost opravljanja dela med letom lastnim potrebam in željam: lahko se bo odločil za redno delovno aktivnost do 14 ur/teden celo leto, lahko bo redno delal polni delovni čas 4 mesece v letu ali pa bo delo opravljal priložnostno v obsegu dovoljenih ur.

Malo delo bo **ohranilo fleksibilni značaj**, ki ga ima sedaj študentsko delo na trgu dela – opravljal se bo preko napotnic, brez dodatne administracije. Večino postopkov bo mogoče urediti elektronsko. Tudi izvedba plačila za opravljeno delo ne bo dodatno administrativno obremenjena – delodajalec bo celotni znesek plačila (ki bo poleg plačila dela vključeval tudi prispevek za socialne blagajne in dajatev od malega dela) nakazal organizaciji za posredovanje malega dela, le-ta pa bo odvedla prispevke in dajatve prejemnikom.

Pomembna novost bo tudi **opredelitev dejavnosti posredovanja malega dela kot nepridobitne dejavnosti**. Izbor organizacij za posredovanje malega dela bo bolj transparenten kot do sedaj, saj bodo le-te izbrane na podlagi javnega razpisa in sicer za obdobje največ 5 let.

Delo na napotnico (malo delo) bodo lahko opravljali tako dijaki in študentje, kakor tudi upokojenci. Ocenjujemo, da bo uvedba možnosti opravljanja malega dela za upokojence pozitivne učinke, saj bodo imeli možnost legalnega opravljanja plačanega dela, ne da bi le-to vplivalo na njihove že pridobljene pravice iz pokojninskega zavarovanja. Z opravljanjem malega dela si bodo upokojenci lahko popravili socialni status ter ohranjali delovno in psiho-fizično sposobnost. Hkrati pa se bo del sredstev iz dajatve iz malega dela namenil za projekte namenjene večji socialni vključenosti upokojencev.

Na ministrstvu preučujemo tudi možnost, da bi malo delo lahko opravljali tudi brezposelni. Za brezposelne je pomembno, da jih opravljanje malega dela ne sme ovirati pri iskanju zaposlitve in pri izpolnjevanju dolžnosti, ki jih ima kot brezposelna oseba. Z opravljanje malega dela bi brezposelnim osebam omogočili, da ohranijo stik s trgom dela ter ohranijo delovne navade, tudi v času, ko ostanejo brez redne zaposlitve, preko malega dela pa bi delodajalec lahko »preizkusil« osebo in ji ponudil redno zaposlitev.

Oseba, ki opravlja malo delo, se obvezno vključi v pokojninsko in invalidsko zavarovanje ter v zdravstveno zavarovanje. Višina prispevkov mora biti ustrezno prilagojena omejitvam, ki izhajajo iz malega dela. Konkretni dogovori glede višine prispevkov za malo delo so v postopku usklajevanja z Ministrstvom za zdravje in Ministrstvom za finance, ki dogovore tudi koordinira. Odločitev o višini prispevkov je namreč odvisna od sistemske umestitve različnih oblik dela, ki niso delovno razmerje, v sistem socialnega zavarovanja, tako z vidika prispevanja v socialne blagajne, kakor tudi z vidika pravic, ki jih ta zavarovanja zagotavljajo. Opravljene ure malega dela bi se glede na plačilo prispevkov, šteje v posameznikovo delovno dobo tako, da bi se preračunale v delovne dni s polnim delovnim časom.

Višino **koncesijske dajatve** želimo ohraniti nespremenjeno (14 %), načrtujemo pa korenite spremembe v sistemu delitve sredstev, pridobljenih iz dajatve iz tovrstnega dela. **Z dajatvijo iz malega dela želimo povečati sredstva namenjena za štipendije in ohraniti višino sredstev za izgradnjo študentskih domov.** Predlagamo, da bi se sredstva v ta namen odvajala od celotne dajatve, ustvarjene iz malega dela študentov/dijakov in upokojencev. Del sredstev iz dajatve bi namenili za izvajanje projektov, namenjenih študentom/dijakom in upokojencem in sicer tako, da bi se upoštevalo razmerje ustvarjene dajatve iz malega dela (ločeno zbiranje sredstev iz dajatve malega dela študentov in dijakov ter upokojencev). Ta sredstva bi se podeljevala na javnem razpisu, na katerega bi lahko kandidirale vse organizacije oz. združenja študentov, dijakov in upokojencev, kar bo omogočilo večjo transparentnost pri dodeljevanju in gospodarno porabo teh sredstev. Del sredstev iz dajatve bi morali nameniti tudi za vzpostavitev in vodenje evidence o malem delu ter izgradnjo ter vzdrževanje informacijske podpore, ki je ključna za učinkovit nadzor in spremljanje izvajanja malega dela.

Bistveno prednost v primerjavi s sedanjim sistemom bo pomenila t.i. »**Centralna evidenca o malem delu**«, ki bo zagotavljala tekoče podatke o opravljenih urah in doseženem prihodku na posameznika, hkrati pa omogočala ustrezno spremljanje in učinkoviti nadzor nad izvajanjem malega dela.

VIRI:

- Ignjatović, M. , Trbanc, M, 2009: Zaposlovanje in Brezposelnost mladih: aktivni, fleksibilni in prilagodljivi, v »Med otroštvom in odraslostjo: Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009; str. 39-56
- Raziskava Evrostudent 2007, MVZT.
- Mladi v Sloveniji , SURS, november 2009.